

Akademia Sztuk Pięknych
im. Jana Matejki w Krakowie
1818

Wydział Architektury Wnętrz

Joanna Olech

OBECNOŚĆ. ROZSZERZONE PRZESTRZENIE ODCZUWANIA

Streszczenie pracy doktorskiej
pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Pakuły-Kwak

Kraków 2022

STRESZCZENIE

Praca doktorska miała na celu przeanalizowanie powiązań między naszą zaangażowaną obecnością w przestrzeni a percepcją zmysłową. Wybór tej ścieżki rozważań stanowił efekt prowadzonych przez autorkę badań dotyczących znaczenia zmysłów w ludzkiej codzienności oraz odczuwania istoty miejsca. Rozprawa składa się z 21 rozdziałów i rozszerza oraz porządkuje wiedzę na ten temat.

W pierwszym z nich stanowiącym wprowadzenie do problematyki został uargumentowany wybór wspomnianego kierunku badań oraz nakreślony zastany stan wiedzy ze wskazaniem potencjalnych możliwości prowadzenia dalszych rozważań. Trzy następne rozdziały stanowią zapis multidyscyplinarnych badań skupionych na trzech słowach zawartych w tytule: obecność, przestrzeń, odczuwanie. Wprowadzane są pierwsze powiązania tematu z tematyką odczuwania zmysłowego. Wspomniane słowa zostały przeanalizowane od strony etymologicznej, filozoficznej, historycznej, przyrodniczej i antropologicznej. Równocześnie odbywała się istotna analiza ich śladów w codzienności oraz głęboko zakorzenionych schematach pojmowania. Autorka sięgnęła po związki zachodzące w przestrzeni według teorii starożytnych filozofów, następnie przechodząc do jej nowożytnych definicji w rozumieniu Immanuela Kanta oraz Martina Heideggera. Kolejnym krokiem było przejście od analizowania przestrzeni jako bytu do skupienia na człowieku poprzez wprowadzenie teorii zakorzenionych w proksemice oraz geografii humanistycznej. Taka podstawa pozwoliła na przejście do analiz jak żywa istota zachowuje się w miejscu oraz czym warunkowane jest odczuwanie otoczenia. Napotkane uprzednio teorie były konfrontowane ze współczesnym kontekstem pojmowania odległości i przestrzenności poprzez wprowadzenie do dyskursu pojęcia nie-miejsca oraz heterotopii na podstawie tekstów Marca Augé, Michela Foucaulta i Zygmunta Bauman. Wskazano nadnowoczesny charakter współczesnego świata, w którym rośnie odsetek miejsc nie ukierun-

kowanych na tworzenie relacji z człowiekiem, ale skoncentrowanych na napędzaniu szybkiego tempa życia, postępu, ale także konsumpcjonizmu. Jednoczesne zaobserwowanie rosnącego zainteresowania technikami medytacyjnymi, ogólnie określanego ruchu mindfulness, czy nacisku na koncentrację uwagi na chwilę bieżącą w propagowanych programach psychoterapeutycznych, wskazywało na zmęczenie społeczeństwa dynamiką ciągłych zmian oraz rosnące patologie percepcji. Autorka postawiła tezę, że te z pozoru odrębne dyskursy spotykają się właśnie w poznaniu zmysłowym świata. Zauważyła, że artykułujący się problem to stopniowo zatracane relacje z przestrzenią i miejscem, które powodują utratę emocjonalnych fundamentów koniecznych do zdrowego funkcjonowania.

Przeanalizowanie pojęcia przestrzeni w kontekście rozważania jej jako ogółu, obiektu architektury i wnętrza pozwoliło zadać pytanie o pojmowanie obecności w miejscu, między innymi poprzez powrót do hermeneutyki Martina Heideggera. Filozof ten w swoich tekstach poświęcał uwagę świadomemu byciu, w którym autorka poszukuje klucza do odnalezienia pełni wartości odczuwania miejsca oraz przestrzeni. Wspomniane teorie skontrastowała z bezosobowym przepływem odbywającym się w post-nowoczesnych miejscach wprowadzając współczesny kontekst badań. Wskazana została konieczność zmiany przyzwyczajzeń pojmowania przestrzeni oraz wypracowania nowych metod edukowania na temat zdolności postrzegania. Postawiona została hipoteza o istnieniu zaangażowanego odbiorcy oraz twórcy i opisana ich potencjalna rola we współczesnym społeczeństwie, która powinna zostać wsparta przez rozwijanie świadomości działania zmysłów.

Przyjęto założenie, że świadomość zachodzących relacji z przestrzenią pozwala na wprowadzenie do ludzkiego życia cennego aspektu zachwytu estetycznego, ale też psychicznego bezpieczeństwa. Pełne poznanie zmysłowe połączone zostało tym samym z możliwym polepszeniem jakości życia. Równocześnie do analitycznego charakteru prowadzonych poszukiwań wprowadzony został aspekt empiryczny. Autorka poszuki-

wała odpowiedzi na zadawane pytania podczas wyjazdów badawczych, konferencji oraz projektując eksperymentalne scenariusze badań dla potencjalnych użytkowników. Istotne okazało się przyjrzenie się wielości dyskursów w materiałach piśmienniczych w powiązaniu z poszukiwaniami wizualnymi, intertekstualnymi. Wprowadzono do pracy doktorskiej aspekty wynikające z biologii, historii, ale także kultury i sztuki. Potwierdziło to zakładaną teorię mówiącą o tym, że pojmowanie sensoryczne towarzyszy nam w każdym aspekcie życia a relacje, niekoniecznie łączone poprzez pierwsze skojarzenie z przestrzenią, mogą stać się środkiem wyrazu w architekturze. Autorka poszukiwała dowodów na to, prowadząc dokumentację fotograficzną obserwowanych zjawisk, budując rozbudowane makiety symbolizujące przestrzenność oraz przenosząc zapiski treści na odrębne szkice.

W siódmym rozdziale zostały przedstawione biologiczne uwarunkowania człowieka do procesu odczuwania, czyli analiza i rozwój układu nerwowego oraz zmysłów. Wyszczególnienie naukowo obiektywnych faktów pokazało, że nawet w tej sferze istnieją kwestie uwarunkowane przez rozwój społeczny oraz emocjonalny. Dowiedziono też, że proces czucia nie jest stały i niezmienny. Potwierdzono w ten sposób sens prowadzenia badań nad możliwościami rozwijania zdolności zmysłów. Założenie to oparto na udowodnionej neuroplastyczności mózgu.

Jako podsumowanie rozważań teoretycznych zaprojektowana została przestrzeń zmysłów, w której użytkownik jest zachęcany do samoidentyfikacji wrażeń, obserwowania otoczenia i wyciągania wniosków na temat zdolności postrzegania. Dla każdego zmysłu zaprojektowane zostały serie doświadczeń, które miały na celu silne oddziaływanie na odwiedzającego. Wrażenia zmysłowe zostały w ten sposób rozłożone na czynniki pierwsze oraz zrekonstruowane. Zaprojektowano w ten sposób miejsce pozwalające na skupienie uwagi na zmysłach, ukierunkowane na poszerzenie horyzontów własnej percepcji oraz samoświadomości ciała. Potencjalna użyteczność takiej przestrzeni jest zakorzeniona w badaniach udowadnia-

jących, że poświęcenie czasu na skupioną obecność i analizę otoczenia prowadzi do tworzenia nowych połączeń sieci neuronalnych, poszerzając umiejętność korzystania z zasobów nabywanych umiejętności.

Celem niniejszej rozprawy było od samego początku dowiedzenie, że znaczenie percepcji zmysłowej w świecie współczesnym jest większe niż standardowo zakładane. Praca ta dowodzi, że jesteśmy zdolni do poszerzania naszych zdolności poznawczych i nauczenia się bycia w miejscu w sposób świadomy oraz pełny. Wyartykułowano i wypunktowano kluczowe problemy wynikające ze słabnącej roli zmysłów, zwracając uwagę na dalsze konsekwencje tego procesu. Wskazano, że stabilność emocjonalna jest silnie powiązana ze zrozumieniem sygnałów nadanych i przyjmowanych przez ludzkie ciało, a tym samym także z ośrodkami zmysłów. Położono nacisk na zachęcenie do wypracowywania nowych wzorców zachowań, ale również wykazano konieczność kontynuowania badań oraz aktualizacji obecnie cytowanych teorii.

8-03-2022

Yosone Okeh

SUMMARY

The aim of this study was to illuminate the importance of mindful presence that is achieved through multi-sensory experience of space. The choice of this path was dictated by the author's research on the importance of senses in everyday life. This dissertation consists of 21 chapters and aims to extend and organize the knowledge on this subject.

In the first of them, which is an introduction to the problem, the choice of the aforementioned direction of research was stated, followed by outlining current state of knowledge regarding the subject. The gap in our knowledge of human sensory abilities was identified. The next three chapters are a record of multidisciplinary research focused on the three words contained in the title: presence, space, feeling. Common beliefs and knowledge were confronted with biological data, philosophical interpretations and historical perspectives. The author reached for theories of ancient philosophers, followed by modern definitions stated by such philosophers as Immanuel Kant and Martin Heidegger. The next step was to move from analysing space itself to focusing on human perception by introducing theories rooted in proxemics and humanistic geography. Gathered data allowed to continue research by analysing human behaviours and identifying what in general determines human perception. Encountered theories were confronted with the contemporary context of understanding distance and spatiality. Definitions of non-places and heterotopias found in texts by Marc Augé, Michel Foucault and Zygmunt Bauman were introduced into the discourse. This led to indicating that the percentage of places that people do not connect with increases significantly. Modern society is mainly focused on fast paced life, progress but also consumerism. Consequently such lifestyle does not allow to form strong relationships with place.

Simultaneous observation of the growing interest in meditation techniques, generally referred to as the mindfulness movement indicated the fatigue of society with the dynamics of constant changes and growing pathologies of perception. It was noted that focusing attention on present moment is commonly propagated in modern psychotherapeutic programs. The author has put forward the hypothesis that these seemingly separate discourses meet precisely in the sensory perception. The findings from the research showed that losing relationship with space and place causes loss of the emotional foundations necessary for healthy functioning.

Analysing the concept of space led to questioning the idea of presence, therefore returning to Martin Heidegger's hermeneutics. This philosopher indicated that engaged presence is the key to identifying core values in perceiving place and space. These theories were contrasted with the impersonal flow taking place in post-modern places, introducing the contemporary context of the research. This process led to indicating the necessity to change the habits of understanding space and developing new methods of educating about the ability to perceive. A hypothesis about the existence of a committed recipient and creator was put forward and their potential role in contemporary society was described. It was also stated that both roles are strongly connected with developing awareness of how senses are operating.

It was assumed that mindful awareness of the relationship with space allows to introduce to human life a valuable aspect of aesthetic delight, as well as mental security. Thus, full sensory perception was combined with a possible improvement in the quality of life. At the same time empirical aspects were introduced to the analytical nature of the research. In order to collect data the author attended numerous research trips, conferences and started the process of designing experimental research scenarios for potential users. Looking at the multiplicity of discourses in writing materials in connection with visual and intertextual searches became of great significance in the whole research process. Aspects

rooted in biology, history, as well as culture and art were introduced to the doctoral dissertation. This confirmed the assumed theory that sensory understanding accompanies us in every aspect of life and knowledge not necessarily associated with space can become means of expression in architecture. Photography of observed phenomena, building extensive mock-ups symbolizing spatiality and transferring the notes of the content to handwritten sketches were introduced into the research.

The seventh chapter presents the biological conditions of human being that allow sensory perception to take place. Thorough analysis describing development of the nervous system and senses were introduced. Providing scientifically objective facts showed that even in this sphere of life there are issues based on social and emotional development. It has also been proven that the sensory process is not constant and unchanging. Based on that gathered information importance of conducting research on the possibilities of developing sensory abilities was confirmed. This assumption was based on the proven neuroplasticity of the brain.

As a summary of theoretical considerations, Sensorium has been designed as a space in which the user is encouraged to self-identify their impressions, observe the environment and draw conclusions about the ability to perceive. Series of experiences were designed for each sense in a form of experimental spaces. They were designed in order to impact the visitors. The sensory impressions were thus broken down into prime factors and reconstructed. Sensorium was designed in order to allow focusing attention on the senses. Moreover aimed at broadening the horizons of one's own perception and self-awareness of the body. The potential usefulness of such a space is rooted in research showing that devoting time to focused presence and analysis of the environment leads to the creation of new connections of neural networks, broadening the ability to use the resources of acquired skills.

The aim of this dissertation was to prove from the very beginning that the importance of sensory perception in the modern world is greater than normally assumed. This work proves that we are capable of expanding our cognitive abilities and learning to be in a place consciously and fully. The key problems resulting from the weakening role of the senses were articulated and listed. In this dissertation it has been proven that emotional stability is strongly related to understanding the signals given and received by the human senses. Emphasis was placed on encouraging the development of new behavioural patterns, but also demonstrated the need to continue research and update the currently cited theories.

8-03-2022

Yasmina Oiech